

2025, 12(1): 247-253

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2025.1.247-253>

Kitap İncelemeleri

ANTROPOSEN KURGULARI: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇAĞINDA ROMAN

Beril Özer¹

Öz

Antroposen, insan faaliyetlerinin Dünya'nın jeolojik süreçleri ve ekosistemleri üzerinde kalıcı etkiler bıraktığı çağ olarak tanımlanır. Bu dönemde iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve çevresel kirlilik gibi insan kaynaklı etkiler belirgin hâle gelmiştir. Antroposen Çağı ekonomi, ekoloji, sosyoloji, çevre bilimi, edebiyat, felsefe, etik gibi birçok disiplin için çalışma konusu olmuştur. Bu çalışmada edebiyat ve çevre çalışmaları alanında uzmanlaşmış Adam Trexler'in *Anthropocene Fictions: The Novel in a Time of Climate Change* adlı eseri incelenmektedir. Trexler eserinde antroposen kavramından, iklim değişikliğinin öngörülen etkilerinden, iklim değişikliğinin sanatsal ve kültürel alanlara nasıl yansıdığından, romanlar ve bilim arasındaki ilişkiden bahsetmektedir. Trexler'e göre iklim kurguları yalnızca felaket senaryolarıyla değil insanlığın bu krizle nasıl başa çıkabileceğine dair daha geniş bir perspektifle ele alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Antroposen, İklim Değişikliği, Çevre, Roman, Adam Trexler

¹ Beril Özer, Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID ID: 0000-0001-5638-2181, ozerozerberil@gmail.com

Yazı Geliş Tarihi: 8 Şubat 2025 | Yazı Kabul Tarihi: 2 Nisan 2025

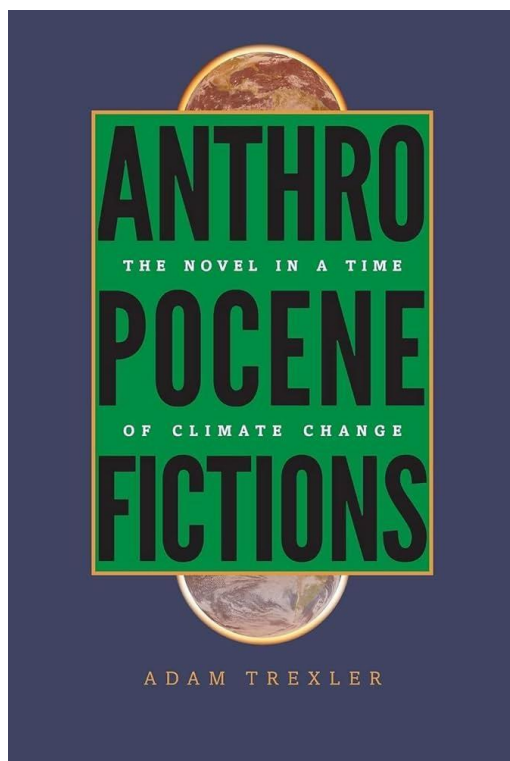
© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2025. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

ANTHROPOCENE FICTIONS: THE NOVEL IN A TIME OF CLIMATE CHANGE

Abstract

The Anthropocene is defined as an era in which human activities have left lasting impacts on the Earth's geological processes and ecosystems. During this period, human-induced effects such as climate change, biodiversity loss, and environmental pollution have become increasingly evident. The Anthropocene era has become a subject of study for various disciplines, including economics, ecology, sociology, environmental science, literature, philosophy, and ethics. This study examines Adam Trexler's work *Anthropocene Fictions: The Novel in a Time of Climate Change*. Trexler has specialized in literature and environmental studies. The work discusses the concept of the Anthropocene, the predicted effects of climate change, how climate change is reflected in artistic and cultural fields, and the relationship between novels and science. According to Trexler, climate fiction should be approached not only through disaster scenarios but also with a broader perspective on how humanity can cope with this crisis.

Keywords: Anthropocene, Climate Change, Environment, Novel, Adam Trexler

Trexler, A. (2015). *Anthropocene fictions: The novel in a time of climate change*. University of Virginia Press. 260 sayfa, ISBN: 978-0-8139-3691-8

Adam Trexler'in *Anthropocene Fictions: The Novel in a Time of Climate Change* adlı kitabı University of Virginia Press tarafından 2015'te yayımlandı. Eserin adını *Antroposen Kurguları: İklim Değişikliği Çağında Roman* şeklinde Türkçeye çevirmek mümkün. Eser dört bölümden ve 260 sayfadan oluşuyor.

Adam Trexler, edebiyat ve çevre çalışmaları alanında uzmanlaşmış bir akademisyen olup, özellikle iklim değişikliğinin edebi temsilleri üzerine yoğunlaşmaktadır.

Trexler'in bu kitabı, edebiyat teorisi ile çevre bilimleri arasındaki kesişim noktalarına odaklanarak, iklim kurmacasının (climate fiction) edebi ve kültürel önemini analiz etmektedir.

Introduction: Contextualizing the Climate Change Novel (Giriş: İklim Değişikliği Romanını

Bağlamsallaştırmak) bölümünde Trexler, iklim değişikliğinin sadece bilimsel ve politik bir mesele olmaktan çıkıp kültürel ve sanatsal bir anlatıya dönüştüğünü vurgular. Antroposen kavramı, insan faaliyetlerinin gezegenin jeolojik süreçlerinde yarattığı kalıcı etkileri açıklarken, edebiyat bu süreci bireylerin anlayabileceği anlatılar hâline getirmektedir. Kitap, iklim kurgusunun evrimini değerlendirirken, 2009 sonrası dönemde bu türde önemli bir artış yaşandığını ortaya koymaktadır. Başlangıçta küresel ısınma teması edebiyatta daha dolaylı ele alınırken, 21. yüzyılın başlarından itibaren doğrudan iklim değişikliğini merkezine alan eserler çoğalmıştır. Trexler, bilim kurgu, distopya ve politik kurgu ile kesişen yeni bir anlatı formunun ortaya çıktığını belirtir ve ona göre bunun en önemli nedenlerinden birisi, iklim kurgusunun insan dışı dünya, politika, medya ve ekonomi gibi geniş bir olgular dizisiyle iç içe geçmesidir. Trexler, iklim değişikliği edebiyatının küresel bir anlatıya dönüştüğünü ve anlatı biçiminde önemli dönüşümler yarattığını öne sürmektedir. Geleneksel romanlar bireysel karakter odaklı anlatılar sunarken, iklim kurgusu; doğa, ekosistemler ve küresel süreçleri merkeze alan bir yapı geliştirmiştir. Kısaca eser, iklim değişikliğinin edebi anlatılar üzerindeki etkisini inceleyen disiplinlerarası bir çalışma olarak edebiyat eleştirisi ve çevresel söylemleri bir araya getirmektedir.

Truth: Science, Culture, and Construction (Gerçek: Bilim, Kültür ve İnşa) başlıklı birinci bölümde Trexler, bilimsel gerçekliğin tarih boyunca politik, kültürel ve ekonomik çıkarlarla şekillendiğini belirtir. İklim ile ilgili konular ve iklim değişikliği de diğer bilimsel kavramlar gibi bireyler ve toplumlar tarafından farklı şekillerde algılanmakta ve yorumlanmaktadır. Bu durum ise bilimsel inşacılık (constructivism) ve bilimsel gerçekçilik (realism) arasında bir gerilim oluşturmaktadır. Tam bu noktada kurgu karşımıza çıkar. Trexler'in karşısında durduğu; kurgu dışı eserlerin doğrudan bilimsel gerçekleri ele aldığı ve romanların ise toplumsal fikirlerin, kültürel inançların ve bireysel hayal gücünün bir ürünü olarak değerlendirilebileceği düşüncesidir. Bir diğer deyişle romanlar da gerçek sorunlara kurgular sayesinde değinebilir. Kimi iklim kurgu romanları mevcut sorunları anlatırken kimisi de bu sorunlara çözüm üretebilir. Son yıllarda iklim değişikliğiyle ilgili kamuoyu tartışmaları ve çevresel değişimlerle ilgili bilimsel verilerin popülerleşmesi romancılara yeni anlatı stratejileri sunmuştur. Bu nedenle kimi romanlar iklim değişikliği konusunda kesin bir bilimsel uzlaşısı oluşturarak hükümetleri harekete geçmeye zorlar. İklim değişikliği romanlarının büyük çoğunluğu, en az bir bilim insanı karakteri içermektedir. Bu karakterler bilgi aktarımı, anlatısal gerilim yaratma veya bilimsel belirsizlikleri sorgulama gibi farklı işlevlere sahiptir. Romanlardaki bilim insanları enerji şirketlerinin karbon salınımlarını inceleyebilir, romanda bahsi geçen bilimsel araştırmaların etik boyutunu inceleyebilir ya da yeni teoriler geliştirebilir. Trexler ayrıca iklim değişikliği romanlarının bilim ve kurgu arasındaki sınırları bulanıklaştırdığını da belirtir. Bu yaklaşıma göre iklim değişikliği edebiyatı yalnızca rastgele kurgusal

anlatılar değildir; aynı zamanda bilimsel ve toplumsal süreçlerle derin bağları olan bir alandır. Bu bölüm bilim, edebiyat ve politik süreçlerin nasıl iç içe geçtiğini disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele almaktadır. Ancak bilimsel kesinlik ile kurgu arasındaki gerilim ve politik süreçlerin anlatıya nasıl yansıdığı konularında daha derinlemesine analizlere ihtiyaç duyulmaktadır. Trexler bu bölümde, Latour’dan alıntı yaparak bilimin yalnızca “doğal gerçeklerin” keşfi değil, aynı zamanda laboratuvarlar, ölçüm aletleri, rakip bilim insanları, kurumlar ve kamuoyu aracılığıyla dolaşıma giren bir bilgi üretim süreci olduğundan bahsetmiştir. Fakat yazar devletlerin ve büyük şirketlerin iklim söylemi oluşturma süreçlerindeki etkisinden ayrıntılı şekilde bahsetmemiştir.

Place: Deluge, Floods, and Absence (Mekân: Tufan, Sel ve Yokluk) başlıklı ikinci bölümde yazar iklim değişikliğinin soyut ve uzak bir kavram olarak algılanması meselesini ele almaktadır. Trexler iklim değişikliğinin genellikle bilgisayar modelleri, akademik dergiler ve basın açıklamaları yoluyla sunulduğunu, bu nedenle halk için anlaşılması zor bir konu olduğunu belirtir. Halkın konuyu yeterince kavrayamaması nedeniyle iklim değişikliği hakkında etkili bir politika değişikliği yaratmak da oldukça zordur. Bu noktada edebi eserler devreye girer. İklim değişikliğinin soyut ve uzun vadeli bir kriz olarak algılanmasından ötürü edebi anlatılar bu küresel sorunu bireysel ve toplumsal düzeyde somutlaştırmaya çalışmaktadır. Ancak iklim değişikliğini roman formuna dâhil etmek, edebi açıdan büyük handikaplara sahiptir. Çevresel krizler genellikle bilim insanları, siyasetçiler ve aktivistler tarafından şekillendirilmiş teknik bir tartışma konusu olarak görülürken, edebiyat ve sanat bu soyut meseleye duygusal bir bağ kazandırmaya çalışır. Bu bağlamda, romanlar okuyucuyu iklim değişikliğinin sonuçlarıyla yüzleştirmek için sıklıkla yerelleştirilmiş felaket anlatılarına başvurur. Bu sayede okuyucular iklim değişikliğini yalnızca uzak bir tehlike olarak değil, kendi yaşam alanlarında doğrudan etkisini hissedebileceği bir tehdit olarak algılamaya yönlendirilir. İklim değişikliği romanlarında mekân önemli bir anlatısal unsurdur. İnsanlar yaşadıkları yerle derin bir bağ kurduklarında, çevresel bozulmaya karşı daha duyarlı hâle gelebilirler. İklim değişikliği romanları da bu düşünceye paralel olarak küresel ısınmanın fırtınalar, seller, yangınlar ve kuraklıklar aracılığıyla belirli mekânlarda insanlara nasıl zarar verdiğini göstererek okuyucunun duyarlılığını artırmaya çalışmaktadır. Geleneksel çevre edebiyatında doğa, insanın bağ kurduğu ve yücelttiği bir alan olarak ele alınırken, modern iklim kurmacasında doğa, sürekli değişen, kırılgan ve tehdit altında bir yapı olarak tasvir edilir. Sonuç olarak bu bölümde Trexler iklim değişikliğinin soyut bir problem olmadığını, iklim kurguları sayesinde bireylerin bu gerçekle tanışıp soruna duyarlı hâle gelebileceğini savunur. Bölümde iklim değişikliğinin romanlar sayesinde halk tarafından anlaşılır hâle getirilebileceğinden bahsedilmiştir. Bu oldukça faydalı bir bakış açıdır fakat iklim değişikliğinin genellikle felaket (apokaliptik) anlatıları yoluyla sunulması ve özellikle seller, taşkınlar gibi su baskınlarına odaklanması tam tersi bir etki yaratarak okuyucuların konuyu göz ardı etmesine neden olabilir. İklim değişikliği edebiyatı sadece felaketler üzerinden ilerlememelidir. Daha umutlu, dönüşümcü veya adaptasyon merkezli anlatılar da mevcuttur ve bu romanlar doğayla yeni türden ilişkiler kuran toplumları anlatmaktadır. Ayrıca iklim değişikliği sadece insanların deneyimiyle sınırlı

değildir. Bu süreçte ekosistemler, hayvanlar ve mikroorganizmalar da önemli roller oynamaktadır. Daha çevreci ve posthümanist bir bakış açısı benimsenerek doğanın yalnızca insanlar için var olan bir alan değil, kendi başına bir özne olduğu fikri vurgulanmalıdır.

Politics: Opposition, Bureaucracy, and Agency (Siyaset: Muhalefet, Bürokrasi ve Etkinlik) başlıklı üçüncü bölümde Trexler, iklim değişikliğinin politik doğasını ve edebiyatın bu konuyu nasıl ele aldığını incelemektedir. Trexler, iklim değişikliğinin politikleşme nedeni olarak devletler, şirketler ve toplumsal hareketler arasındaki çatışmaları işaret etmektedir. Muhafazakâr ve liberal çevreler iklim değişikliği konusunda ortak bir noktada buluşmamışlardır. Kimi zaman bilimsel belirsizliklerin bahane edilmesi kimi zaman da iklim değişikliğinin çözülemez bir problem olmasına olan inanış nedeniyle iklim değişikliği siyasal bir meseleye dönüşmüştür. İklim krizine verilen tepkiler ve tarafların bakış açıları edebiyatta sıkça kendisine yer bulur hâle gelmiştir. Edebi eserler iklim değişikliklerine dair çözümlerden bahsedebilir fakat yazar bunu yaparken aşırıya kaçmamalıdır. Kimi romanlar okuyucuya iklim krizlerine dair olumlu, uygulanabilir ve deyim yerindeyse mutlu sonla biten senaryolar sunarken kimileri devletin iklim değişikliğiyle mücadelede başarısız olduğu veya tamamen işlevsiz hâle geldiği distopik senaryolar sunarak okuyucuyu mevcut politikaların yetersizliği üzerine düşünmeye yönlendirmektedir. Trexler iklim değişikliğinin sadece ulusal değil, aynı zamanda bu konunun uluslararası bir politika meselesi olduğunu, küresel ekolojik krizlerin savaşırlara dahi neden olabileceğini söyler. İklim değişikliği devletler arasındaki jeopolitik ilişkileri yeniden şekillendirebilir. Bu bölümde ilgi çeken bir diğer nokta, iklim krizlerinde yerel yönetimlerin benimseyebileceği politikalarıdır. Hükümetlerin eylemsizliği nedeniyle, kimi yerel yönetimler kendi iklim politikalarını geliştirebilirler. Bu bağımsız projeler, devletin kontrolü dışında olduğu için birçok etik ve güvenlik sorununu beraberinde getirir. Eğer yanlış uygulanırsa, bu çözümler yeni çevresel krizlere yol açabilir. Bölümün değindiği konular oldukça yerindedir fakat bölümde yerel yönetimlerin kriz anlarında kendi iklim politikalarını geliştirmeleri olumsuz olarak vurgulanmıştır. Ayrıca Trexler bilim ve politikanın uyum içinde çalışması gerektiğini, aksi hâlde çevre felaketlerine karşı etkili çözümler üretmenin imkânsız olduğunu belirtmektedir. Yazar burada oldukça iyimser düşünmektedir çünkü tarihsel olarak bilim ve politika çoğu zaman çatışma içinde olmuştur ve bilimsel gerçekler her zaman politik kararlarla uyumlu şekilde uygulanmamıştır.

Eco-nomics: Domesticity, Ecology, and Political Economy (Eko-nomi: Yerellik, Ekoloji ve Politik Ekonomi) başlıklı dördüncü bölümde Trexler, iklim değişikliğine dair edebi eserlerin genellikle onu felaket senaryoları ya da politik mücadele ekseninde ele alırken daha geniş ekonomik ve toplumsal dönüşümleri ihmâl ettiğini belirtmektedir. Bir diğer deyişle iklim değişikliğinin ekonomik, politik ve ekolojik yönleri edebiyat üzerinden ayrıntılı olarak ele alınmamaktadır. İklim değişikliği yalnızca çevresel bir kriz olmanın ötesinde, ekonomik sistemleri ve toplumsal yapıları köklü biçimde dönüştürme potansiyeline sahip bir unsurdur. İklim değişikliği, yalnızca hükümetler ve büyük şirketlerin kararlarını değil, aynı zamanda günlük yaşamı ve

bireysel alışkanlıkları da dönüştürmektedir. Bu doğrultuda, kimi romanlar küresel ısınma ve ekonomik eşitsizlikler arasındaki bağlantıyı merkeze almakta ve iklim krizinin yalnızca doğal afetlerden ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal çöküşü hızlandıran bir süreç olduğunu göstermektedir. İklim krizleri ile ilintili bir diğer unsur, kapitalizmdir. Kapitalizmin ekolojik krizlere adapte olamaması, ekonomik çöküşü hızlandırır. Büyük şirketler küresel iklim değişikliğini umursamaması servet eşitsizliğini derinleştirir. Son kertede, çevresel felaketler her ne kadar olumsuz sonuçlar doğursa da yeni ekonomik fırsatlar da yaratabilir. Sonuç olarak, iklim değişikliği yalnızca çevresel bir felaket değil, ekonomik ve toplumsal yapıları yeniden tanımlayan bir süreçtir. İklim değişikliği bir gecede ortaya çıkan dramatik bir felaket değil, toplumun fark edemeyeceği kadar yavaş gelişen bir krizdir. İklim değişikliği yalnızca bir doğal afet değil kapitalizmin doğrudan bir sonucudur. Devletler çevresel ve ekonomik krizler karşısında felç olabilir ve sınıfsal eşitsizlikleri daha da derinleştirebilir. Bölümde iklim krizleri için “sürdürülebilir kalkınma” gibi kalkınma yaklaşımları önerilmiştir. Fakat büyük şirketler bu durumu yeşil aklama (greenwashing) olarak kullanabilir. Ayrıca bölümde iklim krizlerinin önlenmesinde yenilenebilir enerjilerden bahsedilmiş fakat bunların doğal kaynak sömürüsü üzerindeki olumsuz etkilerinden yeterince bahsedilmemiştir.

Conclusion: The Real and the Future (Sonuç: Gerçek ve Gelecek) başlıklı bölümde Trexler, iklim değişikliğini artık yalnızca bir felaket senaryosu olarak ele almaz. Bunun yerine iklim krizlerini ekonomik, politik ve toplumsal boyutlarıyla birlikte işleyerek daha kapsamlı bir tartışma alanı sunar. Günümüzde iklim değişikliğini anlatan edebi eserler artık iklim krizlerinin gelecekte olabilecek bir tehdit değil, halihazırda hayatımızı dönüştüren bir gerçeklik olduğunu vurgulamaktadır. Bu romanlar iklim değişikliğini yalnızca doğa olayları üzerinden anlatmaz, insanların ekonomik ve sosyal yapılarını nasıl değiştirdiğini de gösterir. İklim değişikliği artık romanlardaki olay örgüsünün temel taşı hâline gelmiştir. 1980’ler-1990’larda iklim kurgusu romanlarındaki anlatılar küresel ısınma, çevresel çöküş ve distopyalardan bahsederken, 2000’lerdeki romanlar iklim krizinin ekonomik ve politik etkileri ile kapitalizmin dönüşümüne odaklanır. 2010’lardan günümüze gelindiğinde ise antroposenin sosyal ve bireysel yaşama etkileri, gerçekçi anlatılar üzerinden işlenmektedir. İklim kurgu romanlarının son yıllardaki eğilimi ise iklim değişikliğini günümüz dünyasının temel bir unsuru olarak kabul etmektir. Trexler’e göre iklim kurgu romanları aynı anda hem realist anlatımı benimseyerek tehditlerden bahsetmeli hem de geniş ölçekli çözümlerden bahsederek olumlu yönlerden bahsetmelidir. İklim değişikliği sanayi, enerji üretimi ve küresel ticaretle iç içedir. Edebi romanlar bu konuyu geniş bir perspektifle ele almalıdır. Yazara göre romanlar genellikle ya bireysel dramalara ya da büyük ölçekli iklim felaketlerine odaklanmaktadır ancak bu iki perspektifin dengelenmesi gerekmektedir.

Trexler, iklim değişikliği edebiyatının sınırlarını titizlikle analiz ederek bu romanların bilim, politika ve toplumsal dinamiklerle nasıl iç içe geçtiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. *Anthropocene Fictions*, iklim kurmacasının yalnızca felaket senaryolarıyla değil insanlığın bu krizle nasıl başa çıkabileceğine dair

daha geniş bir perspektifle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Yazar bilimsel gerçeklik ile kurgu arasındaki gerilimi başarılı bir şekilde ele almıştır. İklim değişikliğiyle ilgili kurmaca metinlerin yalnızca birer uyarı değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm için güçlü bir araç olabileceğini de göstermesi açısından bu eser oldukça değerlidir.

Kaynakça

Latour, B. (1993). *We have never been modern*. (C. Porter, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Trexler, A. (2015). *Anthropocene fictions: The novel in a time of climate change*. Charlottesville & London: University of Virginia Press.